

येत् । दन्तयोर्लक्षणं हन्ति दोषान् बाह्यलक्षणान् ।
बाह्यलक्षणैः सम्यक् नेत्रदोषक्षयो भवेत् । नेत्र-
योर्लक्षणं हन्ति दोषांस्तालुसमाश्रितान् । सूक्ष्मदोषां-
नाशश्च क्रियते तालुलक्षणैः । सूक्ष्माणां लक्षणं कुर्यात्-
सगददोषनाशनम् । कपोलकटदोषघ्नाः सगदस्यागुणा
नृप ! । निर्याणशानकुम्भानन्दोषघ्नाः करयोगुणः ।
कुम्भदोषविनाशाय तयोरेव गुणो भवेत् । कर्ण-
दोषविनाशस्तु क्रियते कुम्भलक्षणैः । कण्ठदोषविना-
शाय कर्णलक्षणमेव हि । आसनस्य हि ये दोषास्तान्
हरेत्कर्णजोगुणः । वंशदोषक्षयकर आसनस्य गुणो भवेत् ।
गुणाघ्नं हि वंशस्य दोषान् तत्स्थलसंश्रितान् ।
पश्चिमासनदोषघ्नं लक्षणं तत्स्थलश्रितम् । कुक्षिपेचक-
दोषघ्नं पश्चिमासनलक्षणम् । गुणाः पेचककुक्षिस्याः पु-
च्छदोषविनाशनाः । मेढ्रदोषक्षयं कुर्यात् पुच्छलक्षणमेव
हि । मेढ्रस्य गुणा हन्ति दोषांश्चापराश्रितान् । अण्ड-
कोषगतं दोषमपरालक्षणं हरेत् । नाभिदोषक्षयं कुर्याद-
ण्डकोषस्य लक्षणम् । नाभेर्गुणैश्च हन्यन्ते दोषास्तनस-
माश्रिताः । उरोमणितान् दोषान् नाशयेत् स्तनल-
क्षणम् । चित्रकस्य हरेद्दोषान् उरोमणितोगुणः । यथा
दोषक्षयो राजन् ! लक्षणैः क्रियते शुभैः । दोषातिरेकोऽपि
तथा प्रदेशगुणनाशकः । प्रदेशोऽन्तररसैव प्रदेशस्य गुणा-
न्वितः । कुरुते दोषनाशं हि स दोषोगुणनाशनः । करकु-
म्भविषाणाक्षिकर्णलक्षणसंयुतः । सर्वैरेवाशुभैरन्यैर्लक्षणै-
श्चाशुभोगजः । मूलं चन्द्रांशुशुभं स्याद्वक्रं च ज्वलन प्रभम् ।
वज्रं काञ्चनमङ्गाशङ्खालदण्डः सुपिङ्गलः । एतेषां च समा-
योगाद्भानां सधुपिङ्गता । यतो गजविषाणा नामतो
सधुनिभाः शुभाः । भद्रजातेर्गजस्यैतन्मन्दस्य च मृगस्य च ।
हतपीपूषकुन्देन्दुकेतकीच्छविपञ्चकम् । एवं जातित्वयस्यापि
सामान्यं शोभनं मतम् । कपोतधूमभस्मास्थिसर्पच्छत्रक-
सन्निभाः दन्तयोस्त्वशुभारजन् ! काया पञ्चविधा अपि ।
अध्वर्हारत्निकं राजन् प्रमाणं दन्तयोः शुभम् ।

अत ऊर्ध्वं प्रयच्छामि गजानां वर्णलक्षणम् । आहारस्य
विशेषेण यातपित्तकफैस्तथा । देशलक्षणगुणैश्चैव बीजयोनि
वशेन । अङ्गालोकनलक्षणग्नराशिवशेन च । पूर्वकर्म-
वशाच्चापि धातुनाञ्च विपर्ययात् । भवन्ति कारणैर्भिर्वर्णा-
नानाविधा नृप ! । दिव्यमत्वाः शुभैर्भेदैर्विविधास्ते भवन्ति
हि । मिन्द्रशङ्खपैर्दूर्य विदुःकाभ्य नृप्रभाः । इन्द्रनीलस-
मानाभा भवन्ति शुभकान्तयः । अतिश्वेताश्च रक्ताश्च शुक्ल-

हृिणसप्रभाः । एते देवगजाः सर्वे मूलले न भवन्ति हि ।
अतिश्वेताश्च रक्ताश्च शुक्लहृिणसप्रभाः । दैवयोगादने प्राच्ये
कचिदेव सवन्ति हि । वन्दनीयश्च पूज्योऽसौ नासौ पाक्षो-
नराधिपैः । शङ्कराङ्गारभस्मास्थिसर्पङ्गमाङ्गिष्ठसन्निभाः । स्ना-
ण्य सवर्णाश्च गजास्तेऽतिनिन्दिताः । एवं वर्णविशेषास्तु
कथितास्तव सुव्रत ! । गजमेकादशगुणं वक्ष्यामि निबोध
मे । सधुसन्निभदन्तश्च श्यामोसधुनिभेक्षणः । उदरेपाण्डु
वर्णश्च वज्रो च कमलप्रभः । द्विरेफसमबालश्च कुन्देन्दु सह-
यैर्नखैः । स्थूलतारोमयुक्तश्च शेषेष्पङ्केषु पीतकः । विचित्रश्च
सुखं यस्य रक्तैः श्वेतैश्च विन्दुभिः । स नागोगजयूथानां
मध्ये राजाऽऽज जायते । तं प्राप्य नृपतिर्भुङ्क्ते सागरान्तं
महीतलम् । नीलसवर्णमंस्थानः स गजोयूथनायकः ।
सुखे सदे च हस्ते च कर्णोदरशिरश्च युयः । केशैः शुभैश्च
बलिभिर्विन्दुभिः परिरुण्डलैः । सवर्णोऽसौ भवेद्दन्ती
कैलासः सोऽभिधीयते । अतः परं प्रवक्ष्यामि निःश्वासस्य तु
लक्षणम् । निःश्वासोद्विधिविधेयः शुभश्चैवाशुभकथा ।
शुभः सुरभिगन्धः स्यात् पूतिगन्धोऽशुभोमतः । विशेषेण
तयोश्चैव लक्षणं भूप ! कीर्तयते । सूक्ष्मता दीर्घता चैव समता
च सुगन्धिता । सौकुमार्यं मृदुत्वं च निश्वासस्य तु षड्-
गुणाः । स्थूलता हृष्टता चैव दुर्गन्धत्वं तथोष्णता । पा-
रुध्यं विषमत्वञ्च दोषाश्चापि भवन्ति षट् । दशा
रत्नप्रमाणं च रेणुकं पित्तलक्षणम् । यो निश्वासिति
दीर्घं च स दीर्घायुर्गजो मतः । अरः परं प्रवक्ष्यामि
गजालोकि तलक्षणम् । किङ्ग्वं स्थिरं च सौम्यं च वारि-
जोत्पुल्लतारकम् । सलज्जं प्रतिनागं तु प्रेक्षितं शुभका-
रणम् । उद्दिग्गश्चैव दीनसर्विकाशिततारकम् । ऊर्ध्वधः
पार्श्वं दृष्टञ्च निर्लज्जं निन्दितं भवेत् । कचानां साम्यतं भे-
दान् वक्ष्यामि निबोध मे नेत्रयोः शुटपालस्याः कषाः
शुभफलाः स्मृताः । संख्या तस्यैव मानन्तु रोम्णां चैव
प्रकीर्तितम् । देहच्छायासवर्णत्वं मृदुत्वं च तथा परम् ।
अनाबिलत्वं वनता नञ्चा च स्फुटितायता । अंशुसत्ता च
सूक्ष्मत्वं रोम्णां सप्त गुणा स्मृताः । दोषाश्च सप्तसंख्याः
स्युर्गुणानां च विपर्ययात् । शुभानि शुभकर्तृणि दुःख-
दान्यशुभानि च । अतः परं प्रवक्ष्यामि लक्षणं पञ्च-
संश्रयम् । बाह्योक्तानानि कृत्वाणि दीर्घाण्या यतनानि च ।
मृदूनि पिङ्गवर्णानि पक्ष्माणि करिणः सदा । स्निग्ध
च्छायानि लण्णानि समानि च हृदानि च । अयनानि
सक्कि द्राणि पक्ष्माण्यतिशुभानि च । गजानां स्वामिनः